

Zakład ubezpieczeń jako interwencja uboczna w procesie cywilnym

Wstęp

Zakład ubezpieczeń jest podmiotem zaufania publicznego a umowa ubezpieczenia kontraktem najwyższego zaufania, co czyni ją umową o szczególnym charakterze. Jest to także umowa o ogromnym znaczeniu społecznym, gdyż daje ona ubezpieczającemu i ubezpieczonemu poczucie bezpieczeństwa na wypadek zajścia zdarzenia mogącego wywołać uszczerbek w jego dobrach osobistych i majątkowych poprzez kompensowanie szkód będących skutkami rozmaitych zdarzeń losowych.

W razie powstania szkody wywołanej zdarzeniem objętym umową ubezpieczenia zobowiązany do jej naprawienia może być zarówno ubezpieczony, jak i zakład ubezpieczeń. Odpowiedzialność ubezpieczonego wynika z faktu popełnienia przez niego lub osobę, za którą ponosi odpowiedzialność, czynu niedozwolonego (odpowiedzialność deliktowa) lub niewykonania bądź nienależytego wykonania umowy (odpowiedzialność kontraktowa). Podstawą odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń jest natomiast zawarcie umowy z ubezpieczającym oraz popełnienie czynu niedozwolonego bądź niewykonanie lub też nienależyte wykonanie umowy przez ubezpieczonego. Zobowiązanie obydwu wskazanych podmiotów ma przy tym charakter solidarności nieprawidłowej, co oznacza, że na każdym z tych podmiotów ciąży obowiązek spełnienia wobec wierzyciela jednego świadczenia, pomimo, że jest ono oparte na innej podstawie prawnej, z tym skutkiem, że spełnienie świadczenia przez jednego dłużnika zwalnia drugiego. Co istotne, odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń ma charakter akcesoryjny, a więc zakład ubezpieczeń odpowiada wyłącznie w granicach odpowiedzialności ubezpieczonego¹.

Jeżeli skutkiem sporu co do zasadności bądź wysokości odszkodowania jest postępowanie sądowe, poszkodowany może według swojego wyboru wytoczyć powództwo przeciwko zakładowi ubezpieczeń lub ubezpieczonemu, a legitymacja procesowa bierna przysługująca tym dwóm podmiotom ma charakter legitymacji procesowej grupowej. Legitymacja ta zachodzi wówczas, gdy istnieje grupa podmiotów, z których każdy może wytoczyć powództwo niezależnie od pozostałych, lub gdy istnieje grupa podmiotów, przeciwko którym powództwo może być wytoczone oddzielnie, bez obowiązku występowania łącznie².

¹ Zob. *J. Mucha*, Podmiotowe zagadnienia sądowego dochodzenia roszczeń związanych z obowiązkowym ubezpieczeniem odpowiedzialności cywilnej, w: *A. Koch* (red.), Aktualne problemy ubezpieczeń komunikacyjnych, Warszawa 2008, s. 68.

² *J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska*, Postępowanie cywilne, Warszawa 1996, s. 176; *H. Pietrkowski*, Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych, wyd. 7, Warszawa 2014, s. 205.

Możliwość występowania w postępowaniu w roli pozwanych kilku podmiotów odczytywana powinna być w kontrapozycji do konieczności występowania w charakterze strony procesowej kilku podmiotów, co stanowi element odróżniający legitymację grupową od łącznej, a co za tym idzie kwalifikację powstającego pomiędzy stronami współuczestnictwa jako dowolnego a nie koniecznego. Ponadto, uprawnienie do oddzielnego wytoczenia powództwa przeciwko kilku osobom musi być interpretowane także jako przeciwieństwo innej, istniejącej równolegle i uzupełniającej ją możliwości wytoczenia jednego powództwa w celu wszczęcia postępowania przeciwko wszystkim podmiotom z tej grupy bądź tylko przeciwko niektórym z nich. Oznacza to, że w praktyce, w przypadku sądowego dochodzenia roszczeń odszkodowawczych z tytułu umowy ubezpieczenia możliwe i dopuszczalne są trzy następujące sytuacje procesowe, w których poszkodowany pozywa odpowiednio zakład ubezpieczeń, ubezpieczonego lub zakład ubezpieczeń i ubezpieczonego jednocześnie³.

Wskazane trzy konfiguracje nie są jednak jedynymi rozwiązaniami procesowymi odnośnie do zajmowanych w procesie przez podmioty stosunku ubezpieczenia pozycji. Osadzenie zainteresowanych podmiotów w roli stron nie będzie wyczerpywało, czy też zamykało jego granic podmiotowych. Zarówno przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, jak i inne źródła prawa ubezpieczeniowego umożliwiają wstąpienie do toczącego się postępowania podmiotów, które w chwili jego wszczęcia nie występują w nim w charakterze stron⁴. Wówczas podmioty te występują w charakterze interwenienta ubocznego i są innym niż strona podmiotem toczącego się postępowania.

Instytucja interwencji ubocznej kompleksowo, choć lakonicznie, uregulowana jest w Kodeksie postępowania cywilnego⁵. Interwenientem ubocznym może być każdy, kto ma interes prawny w tym, aby sprawa została rozstrzygnięta na korzyść jednej ze stron – a dokładnie tej, do której interwenient uboczny chce przystąpić. Przystąpienie do toczącego się procesu interwenienta ubocznego z jednej strony jest środkiem prewencyjnej ochrony praw osoby trzeciej. Osoba ta, wstępując do toczącego się procesu, ma pomagać stronie wygrać proces, gdyż wynik procesu może wpłynąć na sytuację prawną tej osoby w sposób korzystny lub niekorzystny. Z drugiej strony instytucja interwencji ubocznej chroni stronę, do której interwenient uboczny przystąpił i, w stosunku do której w związku z tym nie będzie możliwe w przyszłości podniesienie zarzutu wadliwego prowadzenia procesu.

Z interwencją uboczną zakładu ubezpieczeń możemy mieć do czynienia w trakcie procesu cywilnego pomiędzy stronami, w których powodem jest poszkodowany a pozwanym odpowiedzialny za szkodę lub sprawca szkody, gdy ten ostatni ma zawartą umowę ubezpieczenia z zakładem ubezpieczeń. Wówczas zakład ubezpieczeń ma interes prawny w wstąpieniu do toczącego się postępowania, gdyż wynik procesu będzie

³ J. Mucha, *Podmiotowe zagadnienia*, s. 69.

⁴ *Ibidem*, s. 71.

⁵ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.).

miał wpływ na jego sytuację prawną z tego powodu, że jako zakład ubezpieczeń udzielił ochrony ubezpieczeniowej stronie procesu i w razie zajścia zdarzenia ubezpieczeniowego, powodującego pociągnięcie do odpowiedzialności ubezpieczonego – zakład ubezpieczeń poniesie odpowiedzialność gwarancyjną i z mocy wspomnianej umowy będzie zobowiązany do wypłaty odszkodowania. Interwencja uboczna zakładu ubezpieczeń może mieć miejsce także po stronie powodowej, kiedy to zakład ubezpieczeń występuje jako interwenient uboczny po stronie ubezpieczonego, będącego jednocześnie poszkodowanym w toczącym się procesie przeciwko odpowiedzialnemu za szkodę lub sprawcy szkody. Interes prawny we wstąpieniu do sprawy interwenienta jest tożsamy – uzyskanie korzystnego rozstrzygnięcia dla strony, do której przystępuje interwenient uboczny.

Stronie, którą łączy z zakładem ubezpieczeń umowa ubezpieczenia, powinno zależeć na wstąpieniu zakładu ubezpieczeń do toczącego się postępowania. Jeżeli strona przegra proces i wystąpi przeciwko interwenientowi ubocznemu z roszczeniem regresowym, interwenient uboczny, który działał u jej boku i spełniał funkcję pomocniczą względem strony, nie będzie mógł w stosunku do tej strony podnosić zarzutu, że sprawa została rozstrzygnięta błędnie albo że strona prowadziła proces wadliwie, chyba że stan sprawy w chwili przystąpienia interwenienta ubocznego uniemożliwił mu korzystanie ze środków obrony, z których strona nie skorzystała albo strona umyślnie lub przez niedbalstwo nie wykorzystała dostępnych jej środków obrony procesowej, które jednocześnie nie były interwenientowi znane.

W ramach niniejszego opracowania przedmiotem rozważań prawnych objęte są ubezpieczenia gospodarcze i mogące wynikać z nich zagadnienia prawno-procesowe dotyczące postępowania sądowych z udziałem zakładu ubezpieczeń w charakterze interwenienta ubocznego. Mimo że zakres znaczeniowy pojęcia „zakładu ubezpieczeń” i „ubezpieczyciela” jest tożsamy i w większości opracowań prawniczych stosowany zamiennie, w niniejszej publikacji występuje wyłącznie pojęcie „zakład ubezpieczeń”, jako, że ten termin jest pojęciem normatywnym, wynikającym z ustawy o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej, będącej podstawową regulacją ustrojową dla podmiotów prowadzących działalność ubezpieczeniową.

Celem niniejszej publikacji jest analiza prawna sytuacji procesowej interwenienta ubocznego, którym jest zakład ubezpieczeń, jego uprawnień, obowiązków, ograniczeń procesowych oraz kompleksowa ocena tej instytucji w odniesieniu do zakładu ubezpieczeń występującego w roli interwenienta. Aby cel pracy osiągnąć, przeprowadzono analizę, która pozwoliła udzielić odpowiedzi na pytanie jaki charakter ma interwencja uboczna zakładu ubezpieczeń i czy wpisuje się w kodeksowy podział interwencji na interwencję uboczną samoistną i niesamoistną. Stąd też zamysł stworzenia opracowania dotyczącego zagadnienia dotychczas nieopisywanego w literaturze, a mianowicie systemowe omówienie instytucji interwencji ubocznej w kontekście występowania w tej roli zakładu ubezpieczeń. Temat ten jest o tyle pożądanym i interesującym, że instytucja interwencji ubocznej zakładu ubezpieczeń nie wykazuje cech typowych jedynie dla jednego z dwóch rodzajów interwencji ubocznej uregulowanej w Kodeksie postępowania cywil-

nego. Brak jednoznacznych regulacji oraz wypracowanego przez doktrynę stanowiska co to tego, jaki charakter ma interwencja uboczna zakładu ubezpieczeń, prowadzi do wątpliwości, czy do interwenienta ubocznego stosować przepisy dotyczące interwencji ubocznej samoistnej czy niesamoistnej.

Z uwagi na to, że interwencja uboczna zakładu ubezpieczeń nie została wyodrębniona z przepisów regulujących interwencję uboczną, o których mowa w Kodeksie postępowania cywilnego, analiza przedmiotowego zagadnienia została przeprowadzona w oparciu o przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, dotyczące interwencji ubocznej oraz licznych ustaw, regulujących szeroko pojęte prawo ubezpieczeń gospodarczych. Do podstawowych aktów prawnych, regulujących materię ubezpieczeniową, zaliczyć należy przede wszystkim ustawę z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny⁶ oraz ustawę z 18.9.2000 r. – Kodeks morski⁷. W dalszej kolejności wymienić należy także ustawę z 11.9.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej⁸, normującą kwestie związane z prowadzeniem szczególnie rodzaju działalności gospodarczej, jaką jest działalność ubezpieczeniowa, oraz ustawę z 22.5.2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym oraz Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych⁹, określającą zasady zawierania i wykonywania umów obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Ważną regulacją jest także ustawa z 15.9.2000 r. – Kodeks spółek handlowych¹⁰, regulująca działalność spółki akcyjnej, w której formie zdecydowana większość zakładów ubezpieczeń prowadzi działalność ubezpieczeniową oraz towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, do których przepisy KSH, dotyczące spółki akcyjnej, stosuje się odpowiednio. W pracy wykorzystano także wiele tzw. ustaw okołoubezpieczeniowych¹¹, dotyczących jedynie fragmentarycznie zagadnień ubezpieczeniowych, zwłaszcza obowiązku zawarcia określonego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej oraz akty wykonawcze do omawianych ustaw. Pomocne w przedmiotowym zakresie były również orzeczenia sądów powszechnych, dotyczące postępowań z udziałem zakładu ubezpieczeń. W pracy posłużono się także wzorcami umów, jakimi są ogólne warunki ubezpieczenia, które mają na celu jednolite ujęcie mo-

⁶ Ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.).

⁷ Ustawa z 18.9.2001 r. – Kodeks morski (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2175 ze zm.).

⁸ Ustawa z 11.9.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 895 ze zm.).

⁹ Ustawa z 22.5.2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 2214 ze zm.).

¹⁰ Ustawa z 15.9.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1526 ze zm.).

¹¹ M.in. ustawa z 29.11.2000 r. – Prawo atomowe (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1792 ze zm.); ustawa z 26.5.1982 r. – Prawo o adwokaturze (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1651 ze zm.); ustawa z 22.3.2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. z 2018 r. poz. 771 ze zm.); ustawa z 14.2.1991 r. – Prawo o notariacie (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1192 ze zm.); ustawa z 6.7.1982 r. o radcach prawnych (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 75 ze zm.).

delowych postanowień umowy typowej dla danego rodzaju ubezpieczenia, w tym także regulacje dotyczące postępowań sądowych z udziałem zakładów ubezpieczeń¹².

Dotychczas nie powstało opracowanie poświęcone kompleksowo problematyce interwencji ubocznej zakładu ubezpieczeń w procesie cywilnym¹³. O charakterze prawnym interwencji ubocznej zakładu ubezpieczeń w postępowaniach z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej pisze *J. Mucha*¹⁴, jednak przywołany artykuł dotyczy wyłącznie jednego z wielu postępowań z udziałem zakładu ubezpieczeń jako interwenienta ubocznego. W innych opracowaniach dotyczących prawa ubezpieczeniowego zagadnienie to pojawiało się jedynie wpałkowo. Stąd też niezbędne było skorzystanie z licznych komentarzy prawniczych do KPC¹⁵ oraz opracowań poświęconych interwencji ubocznej¹⁶, a także dotyczących postępowań sądowych z udziałem zakładu ubezpieczeń¹⁷, co warunkowało stworzenie odpowiednich podstaw do należytej analizy problematyki interwencji ubocznej zakładu ubezpieczeń. Podstawową metodą badawczą, która została wykorzystana w publikacji, była metoda dogmatyczno-prawna. Przygotowane opracowanie oparte zostało w głównej mierze na wnikliwej analizie aktualnie obowiązujących regulacji prawnych, obejmujących swym zakresem postępowania z udziałem zakładów ubezpieczeń oraz przepisy dotyczące interwencji ubocznej. W pracy, w ograniczonym zakresie, wykorzystano także metodę historyczno-prawną.

¹² Szerzej *A. Grzebieniak*, w: *E. Kucka* (red.), *Ubezpieczenia gospodarcze i społeczne*, Olsztyn 2009, s. 39–55.

¹³ Problematyka niniejszej dysertacji dotyczy wyłącznie ubezpieczeń gospodarczych. W związku z powyższym poza analizą prawną pozostaje problematyka ubezpieczeń społecznych i interwencji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

¹⁴ *J. Mucha*, Charakter prawny interwencji ubocznej ubezpieczyciela w sprawie o odszkodowanie z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC wszczętej przeciwko ubezpieczonemu posiadaczowi pojazdu mechanicznego, PA 2014, Nr 1, s. 33–46.

¹⁵ M.in. *P. Telenga*, w: *A. Jakubecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, Komentarz do art. 1–729, wyd. 7, Warszawa 2017; *E. Rudkowska-Ząbczyk*, w: *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2017; *I. Kunicki*, w: *A. Góra-Błaszczkowska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, Komentarz. Art. 1–729, wyd. 2, Warszawa 2016; *B. Czech*, w: *A. Marciniak, K. Piasecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, Komentarz. Art. 1–366, wyd. 7, Warszawa 2016.

¹⁶ M.in. *A. Janowicz*, O interwencji tzw. ubocznej w procesie cywilnym, Warszawa 1882; *S. Gołąb*, Interwencja uboczna, Pal. 1934, Nr 8, s. 461–472; *M. Jędrzejewska*, Interwencja uboczna samoistna, PiP 1971, z. 10, s. 578–593; *J. Klimkowicz*, Interwencja uboczna według kodeksu postępowania cywilnego, Warszawa 1972; *M. Jędrzejewska*, Podmiotowe przekształcenia procesu cywilnego a interwencja uboczna, NP 1972, Nr 2, s. 224–235; *T. Zembrzusi*, Niedopuszczenie interwencji ubocznej z urzędu, MoP 2006, Nr 7, s. 359–362.

¹⁷ M.in. *T. Ereciński*, Sądowe dochodzenie roszczeń z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych, Warszawa 1976; *A. Szpunar*, Legitymacja bierna w procesie odszkodowawczym z tytułu ubezpieczeń komunikacyjnych, PA 1997, Nr 1, s. 3–11; *tenże*, Dochodzenie roszczeń z obowiązkowych ubezpieczeń komunikacyjnych, PA 2000, Nr 3, s. 3–16; *J. Mucha*, Podmiotowe zagadnienia, s. 67–102.

Instytucja interwencji ubocznej zakładu ubezpieczeń doznawała bowiem istotnych przemian na przestrzeni dziesięcioleci, co nie mogło pozostać niezauważone w niniejszej publikacji.

Niniejsza publikacja jest próbą udzielenia odpowiedzi na pytanie jaki charakter prawny ma interwencja uboczna zakładu ubezpieczeń, co może stanowić asumpt do zgłoszenia postulatów *de lege ferenda* o stworzenie regulacji poświęconej kompleksowo materii prawa ubezpieczeń, w której zostałyby szczegółowo uregulowane także postępowanie sądowe z udziałem zakładu ubezpieczeń, występującego w roli interwenienta ubocznego.

Publikacja została podzielona na cztery rozdziały.

Pierwszy rozdział poświęcono omówieniu podmiotów prowadzących działalność ubezpieczeniową. Ten rozdział ma na celu przedstawienie „bohatera”, któremu poświęcone zostało niniejsze opracowanie. W poszczególnych podrozdziałach omówiono zakład ubezpieczeń, będący podmiotem prowadzącym działalność ubezpieczeniową, umowę ubezpieczenia jako podstawę zaistnienia interesu prawnego do występowania zakładu ubezpieczeń w procesie w charakterze interwenienta ubocznego oraz rodzaje ubezpieczeń.

W drugim rozdziale uwagę skupiono na instytucji interwencji ubocznej jako środka prewencyjnej ochrony praw podmiotowych osoby trzeciej. W ramach tego rozdziału omówiono instytucję interwencji ubocznej w ogólności – jej istotę oraz rodzaje interwencji ubocznych, które występują w obowiązujących przepisach postępowania cywilnego. W tym rozdziale nie zabrakło miejsca także na omówienie instytucji przypoznania, będącej instrumentem inicjującym wejście osoby trzeciej do procesu oraz poddano szczegółowej analizie zakres uprawnień i ograniczeń procesowych interwenienta ubocznego po wstąpieniu do toczącego się postępowania. Celem drugiego rozdziału jest omówienie kodeksowej instytucji interwencji ubocznej, co ma stanowić punkt wyjścia do szczegółowego omówienia interwencji ubocznej zakładu ubezpieczeń w kontekście cech dla niej charakterystycznych.

Trzeci rozdział poświęcony został zarysowaniu udziału zakładu ubezpieczeń w procesie z uwzględnieniem występowania w pozycji interwenienta ubocznego. W ramach tego rozdziału omówione zostały podstawy prawne występowania zakładu ubezpieczeń w roli interwenienta ubocznego, a następnie postępowania z udziałem zakładu ubezpieczeń w roli interwenienta ubocznego. Celem tego rozdziału jest analiza instytucji interwencji ubocznej w kontekście występowania w tej roli procesowej zakładu ubezpieczeń.

W rozdziale czwartym omówiony został charakter prawny interwencji ubocznej zakładu ubezpieczeń. W poszczególnych podrozdziałach dokonano szczegółowej analizy prawnej cech znamiennej dla obydwu rodzajów interwencji ubocznej. Celem tego rozdziału jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy interwencja uboczna zakładu ubezpieczeń wpisuje się w kodeksowy podział interwencji na jej dwa rodzaje – zwykłą i kwalifikowaną.

Ostatecznie, praca została zamknięta konkluzją dotyczącą szczególnej pozycji procesowej zakładu ubezpieczeń występującego w roli interwenienta ubocznego w procesie cywilnym.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl